

Diễn biến mới và tác động của cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung và một số hàm ý chính sách cho Việt Nam

BÙI NGỌC SƠN

Tóm tắt: Sau hơn một năm kể từ tháng Năm 2018, cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung đang có những leo thang nguy hiểm gây tổn hại nặng nề đến kinh tế toàn cầu. Bằng việc tìm hiểu bản chất của cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung Quốc, bài viết này đi đến kết luận rằng: i) cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung Quốc không phải chỉ là vì thương mại và/hay tiền bạc mà còn mang tính chất cuộc đấu địa chính trị nên sẽ còn phức tạp, kéo dài; ii) kinh tế thế giới sẽ bị ảnh hưởng tiêu cực từ xung đột này nhưng không lớn; và iii) Việt Nam chịu tác động tiêu cực nhiều hơn là tác động tích cực từ cuộc chiến thương mại này.

Từ khóa: Chiến tranh thương mại, tranh chấp địa chính trị, kinh tế toàn cầu, Mỹ, Trung Quốc.

Cuộc chiến tranh thương mại Mỹ - Trung Quốc đã kéo dài hơn một năm và ngày càng biểu hiện có những bước leo thang mới với quy mô và mức độ gay gắt hơn, khiến nhiều người lo ngại nguy cơ gây ra những tác động không thể lường trước tới nền kinh tế toàn cầu trong thời gian tới.

Giữa tháng 5 năm 2018 hai bên tuyên bố ngừng chiến sau hai vòng đàm phán thương mại, tuy nhiên, chỉ 10 ngày sau đó Nhà Trắng tuyên bố sẽ áp dụng những hạn chế đầu tư của Trung Quốc vào Mỹ, đặc biệt trong lĩnh vực công nghệ¹.

Ngày 10/5/2019, quá trình đàm phán thương mại Mỹ - Trung thất bại, cùng ngày D. Trump tuyên bố nâng thuế đánh vào gói nhập khẩu trị

giá 200 tỷ USD của Trung quốc lên 25% (từ mức 10%), và dọa sẽ tiếp tục làm như vậy với gói 300 tỷ USD nữa. Đáp lại, ngày 13/5/2019 Trung Quốc tuyên bố nâng thuế đánh vào gói nhập khẩu 60 tỷ USD từ Mỹ nhằm trả đũa. Hai ngày sau, ngày 15/5/2019, Trump lại ký sắc lệnh hành pháp cấm các công ty Mỹ mua và sử dụng các thiết bị tin học và công nghệ viễn thông của nước ngoài có nguy cơ an ninh quốc gia mà thực chất là nhằm vào Huawei và ZTE của Trung Quốc đẩy xung đột leo thang tới mức nguy hiểm chưa từng có².

Những diễn biến trên gây lo ngại cuộc chiến thương mại giữa hai nước sẽ còn gia tăng nguy hiểm, gây tổn hại đến kinh tế toàn cầu. Bằng việc

* Viện Kinh tế và Chính trị Thế giới

¹ Brown P. and Horowitz J.

² Wite House. *Executive Order on Securing the Information and Communications Technology and Services Supply Chain.*

tìm hiểu bản chất của cuộc chiến thương mại Mỹ-Trung Quốc, bài viết này đi đến kết luận rằng: i) cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung Quốc không phải chỉ là vì thương mại và/hay tiền bạc mà còn mang tính chất cuộc đấu địa chính trị nên sẽ còn phức tạp, kéo dài; ii) cuộc chiến sẽ chỉ dừng lại khi Trung Quốc chấp nhận nhượng bộ; iii) kinh tế thế giới sẽ bị ảnh hưởng tiêu cực từ xung đột này nhưng không lớn; và iv) Việt Nam chịu tác động tiêu cực nhiều hơn là tác động tích cực từ cuộc chiến thương mại này.

1. Bản chất cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung Quốc

Triết lý đối ngoại của Trump là “nước Mỹ trên hết”. Với triết lý này Trump tuyên bố sẽ lập lại cân bằng thương mại với tất cả các đối tác của Mỹ nhằm giảm và đi đến xóa mức thâm hụt thương mại khổng lồ hơn 800 tỷ USD của Mỹ. Trong hơn 800 tỷ USD thâm hụt đó thì Trung Quốc đã chiếm gần một nửa (375 tỷ USD trong năm 2017). Nếu xét trong hơn một thập kỷ qua thì Trung Quốc thặng dư thương mại với Mỹ trung bình hàng năm là khoảng 360 tỷ USD, tức là một khoảng thặng dư lên đến trên 4 nghìn tỷ USD với Mỹ trong hơn mười năm qua.

Quan trọng hơn, theo quy kết từ chính quyền Trump cách thức mà Trung Quốc kiếm lời được nhiều như thế từ Mỹ là rất “không công bằng”. Đó là việc sử dụng chính sách tỷ giá thấp để kiếm lời, trợ cấp cho các công ty nhà nước; ăn cắp và/hay ép buộc các công ty Mỹ và phương Tây phải tiết lộ bí quyết công nghệ; thậm chí còn sử dụng cả lực lượng tình báo quân đội cho việc ăn cắp công nghệ...

Phái điều hâu ở Mỹ cho rằng Trung Quốc là nguyên nhân chính khiến nước Mỹ mất đi nhiều việc làm, thâm hụt thương mại, và sau khi mạnh lên thì thách thức trực tiếp vị thế của nước Mỹ.

Phái này cho rằng việc Trung Quốc thực thi sáng kiến “Vành đai Con đường” là có ý xây dựng thế lực riêng, cạnh tranh và làm tổn hại trực tiếp vị thế của Mỹ nên không thể đối xử với Trung Quốc như nước khác được.

Nếu nhìn vào cấu trúc của khối thâm hụt thương mại của Mỹ với Trung Quốc thì sẽ dễ dàng nhận thấy một vấn đề nữa đáng lo ngại với Mỹ thậm chí còn hơn cả vấn đề tiền bạc. Đó là lĩnh vực công nghệ cao mà Trung Quốc đang nỗ lực hết sức để có được vị trí dẫn đầu thế giới.

Chạy nước trước trong việc xây dựng khả năng xử lý những khối lượng thông tin khổng lồ trong thời gian ngắn là điểm mấu chốt trong thế giới công nghệ đang tiến rất nhanh, vậy mà Mỹ lại đang lệ thuộc ngày càng nhiều vào Trung Quốc. Mỹ nhập khẩu 156 tỷ USD công nghệ tiên tiến, các thiết bị viễn thông và tin học từ Trung Quốc trong năm 2017, gấp gần sáu lần so với 15 năm trước. Và trong tổng số 357 tỷ USD thặng dư thương mại của nước này với Mỹ trong năm 2017 thì có 135,4 tỷ USD thặng dư cho Trung Quốc trong lĩnh vực công nghệ cao (và trong tổng số hơn 800 tỷ USD thâm hụt của Mỹ với thế giới).

Chiến lược “Made in China 2025” mà Trung Quốc công bố năm 2015 nhằm đưa nước này trở thành tiên phong về công nghệ vào năm 2025 khiến chính quyền Trump hết sức lo ngại³. Chiến lược này muốn Trung Quốc trở thành người dẫn đầu trong các lĩnh vực tin học và viễn thông, vũ trụ, robot, ô tô điện, năng lượng sạch, dược phẩm, và cả trí tuệ nhân tạo. Một kế hoạch đầy tham vọng trở thành một siêu cường vượt cả Mỹ. Đây chính là lý do chính quyền Trump đang có nhiều hành động chống lại các hoạt động thương mại và đầu tư từ và với Trung Quốc trong thời gian gần đây.

Việc Trump ký sắc lệnh hành pháp vào ngày 15/5/2019 vừa rồi cấm các công ty Mỹ mua và

³ <http://www.money.cnn.com/2018/06/25/investing/chinese-investment-in-us-restrictions/index.html>.

sử dụng các thiết bị công nghệ viễn thông, tin học có nguy cơ an ninh như đề cập ở trên là nằm trong nỗ lực này⁴.

Như vậy lĩnh vực công nghệ cao vừa là vấn đề thâm hụt thương mại, vừa là vấn đề vị thế, vừa là vấn đề an ninh quốc gia đối với Mỹ. Đó là lý do Trump nói sẽ có nhiều hạn chế đối với Trung Quốc vào lĩnh vực này. Nếu tấn công vào lĩnh vực này, Trump sẽ đạt được nhiều mục đích: cân bằng thương mại, đảm bảo an ninh quốc gia, kiềm chế được Trung Quốc và duy trì được vị thế dẫn đầu thế giới của nước Mỹ. Còn đối với Trung Quốc thì ngược lại sẽ gặp nhiều khó khăn, tăng trưởng sẽ gặp khó khăn hơn và chậm hơn so với mong muốn, và quan trọng hơn quá trình chuyển đổi cấu trúc nền kinh tế sang công nghệ cao và dịch vụ nhằm thoát khỏi bẫy thu nhập trung bình trở nên hết sức khó khăn. Hơn nữa, trong trung hạn có thể gây bất ổn kinh tế vĩ mô, thậm chí, khủng hoảng vì tình trạng vỡ nợ có thể trở nên khó kiểm soát.

2. Sự leo thang nguy hiểm và triển vọng của cuộc chiến

Vì bản chất hết sức phức tạp như đề cập ở trên, cuộc chiến này nhiều khả năng sẽ còn kéo dài và lan rộng. Về phía Mỹ nếu không làm vào thời điểm này thì sẽ quá muộn. Hơn nữa đây là thời điểm thuận lợi đối với Mỹ khi kinh tế Mỹ mạnh trong khi kinh tế Trung Quốc lại đang gặp nhiều vấn đề.

Về phía Trung Quốc dường như là người phải nhượng bộ vì đang ở thế dưới. Nhưng nhượng bộ thì đồng nghĩa với việc Trung Quốc phải thay đổi hay cải cách toàn bộ hệ thống của mình, vì những đòi hỏi của Mỹ đụng chạm đến nhiều cốt lõi của hệ thống hiện tại. Chẳng hạn, đó là sự tồn tại của doanh nghiệp nhà nước và những trợ cấp không thể thiếu được cho chúng, mở cửa thị trường internet và tự do thông tin, mở cửa thị trường tài

chính, thi hành luật về chống ăn cắp bản quyền... trong khi lại bị ngăn chặn tiếp cận công nghệ cao - điều cần thiết nhất bây giờ để nâng cấp cấu trúc nền kinh tế.

Bất lợi cho Trung Quốc là thời điểm này lúc nền kinh tế đang giảm tốc và phải giải quyết nhiều vấn đề tồn tích từ lâu trong thời kỳ tăng trưởng nhanh trước đây. Tác động từ cuộc chiến sẽ khiến Trung Quốc bộc lộ những rủi ro mà trước đó được che đậy nhờ những nỗ lực to lớn của Chính phủ như tình trạng vỡ nợ trong khu vực tài chính, tình trạng phá sản trong khu vực kinh doanh, dẫn đến những bất ổn xã hội do việc làm giảm sút ở vùng Đông Nam...

Tình hình vỡ nợ trái phiếu đang tăng lên nhanh đáng báo động. Năm 2018 mức vỡ nợ trái phiếu ở Trung Quốc gấp 4 lần so với năm 2017, và năm 2019 được dự báo còn lớn hơn nhiều so với năm 2018⁵. Nhiều chuyên gia lo ngại cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung có thể là ngòi nổ cho tình trạng phá sản ở Trung Quốc. Trong bối cảnh tăng trưởng suy giảm, nguồn lực quốc gia cũng vì thế suy yếu câu hỏi đặt ra là liệu chính phủ Trung Quốc còn duy trì đủ năng lực để tiếp tục giải cứu các bất ổn nói trên trong nền kinh tế hay không. Nếu chính phủ không còn đủ sức giải cứu và/hay che đậy, tình trạng phá sản lan rộng mất kiểm soát, Trung Quốc có thể rơi vào khủng hoảng.

Ngày 19/5/2019, đồng loạt các công ty lớn của Mỹ như Qualcomm, Intel, Google tuân theo lệnh cấm từ chính quyền Trump tuyên bố ngừng hợp tác với Huawei là một đòn giáng mạnh vào công ty hàng đầu này của Trung Quốc⁶. Điều này khiến tương lai của nó trở nên mịt mù và khiến tham vọng trở thành nước dẫn đầu về công nghệ của Trung Quốc trở nên xa vời hơn bao giờ hết.

⁴ Brown P. and Horowitz J., dd; James Griffiths,

⁵ Tumerkan A. *Trouble Brewing In China's Credit Markets As More Bond Defaults Come.*

⁶ Pham S. Google may just have killed Huawei's bid to become the world's top smartphone brand.

Đây là một diễn biến quan trọng trong cuộc đấu toàn cầu Mỹ - Trung Quốc trong đó Trung Quốc ngày càng trở nên thất thế và suy yếu.

Đáp trả sự tấn công từ chính quyền Trump Trung Quốc được cho là bán mạnh trái phiếu Chính phủ Mỹ khoảng 10,4 tỷ USD trong tháng Ba, khiến lượng nắm giữ trái phiếu Chính phủ Mỹ giảm về mức thấp nhất trong hai năm còn 1,12 nghìn tỷ USD⁷. Hành động này nhằm giảm giá trái phiếu này, nghĩa là làm cho lãi suất của nó tăng lên điều sẽ khiến Chính phủ Mỹ gặp khó trong chi tiêu ngân sách và duy trì ổn định vĩ mô. Tuy nhiên, đòn đáp trả này sẽ ít hiệu quả vì, *thứ nhất*, giá trái phiếu Chính phủ Mỹ giảm đồng nghĩa với giá trị tài sản loại này của Trung Quốc giảm (nên nhớ đây là khoản đầu tư của Trung Quốc); *thứ hai*, với tình hình kinh tế Mỹ như hiện nay thì không thiếu người muốn sở hữu trái phiếu này, nếu giá hạ cầu đối với trái phiếu này tăng nhanh sẽ hấp thụ hoàn toàn nguồn cung từ Trung Quốc. Nói cách khác, nếu bán tháo trái phiếu chính phủ Mỹ thì chỉ có Trung Quốc chịu thiệt hại.

Một vũ khí đáp trả khác phản công khác là Trung Quốc phá giá đồng NDT nhằm duy trì sức cạnh tranh xuất khẩu khi bị nâng thuế. Sự mất giá của đồng NDT trong thời gian gần đây được cho là nhằm ý đồ này. Tỷ giá NDT tại thị trường Thượng Hải có lúc giảm 0,15% và chỉ cần giảm thêm 0,5% nữa là đồng nội tệ của Trung Quốc chạm mức 7 NDT đổi 1 USD, mức tỷ giá chưa từng có kể từ cuộc khủng hoảng tài chính toàn cầu. Trong vòng một tháng qua tính đến ngày 17/5/2019 khi đàm phán thương mại bế tắc và thất bại, đồng NDT đã mất giá khoảng 3,4% so với USD (từ mức 6,6881 lên mức 6,9179 NDT đổi 1 USD)⁸. Tuy nhiên bài học hồi năm 2015 cho thấy rằng khi đồng NDT sụt mạnh thì đồng

vốn bỏ chạy tăng lên, gây lo ngại cho giới đầu tư và bất ổn vĩ mô, điều này đến lượt nó lại làm sự mất giá NDT trở nên mất kiểm soát. Đó là một vòng xoáy nguy hiểm chết người. Nói cách khác, mức phá giá NDT chỉ có giới hạn, và mức 7 NDT đổi 1 USD là mức hết sức nhạy cảm. Trung Quốc sẽ khó lạm dụng vũ khí này.

Vũ khí thứ ba là vũ khí phòng ngự mà Trung Quốc có thể sử dụng trong cuộc chiến này là tiềm lực ngân sách, tài khóa của mình để duy trì tăng trưởng trước sức ép từ Mỹ. Mức cắt giảm thuế và các nguồn chi khác từ ngân sách mà chính phủ Trung Quốc có thể sử dụng để kích thích nền kinh tế được ước tính lên tới khoảng 3,5 nghìn tỷ USD⁹. Các chương trình chi tiêu cho cơ sở hạ tầng, hỗ trợ khác đang được cân nhắc. Tuy nhiên, bài học từ sự kích thích quá mức về quy mô và phạm vi của chương trình kích thích nhằm khắc phục khủng hoảng hồi 2008 đã để lại nhiều hậu quả cho đến nay sẽ khiến Trung Quốc phải thận trọng hơn. Sẽ khó có một chương trình kích thích lớn, rầm rộ như trước đây, mà thay vào đó là mức độ vừa phải và có mục tiêu rõ ràng hơn.

Vũ khí thứ tư, cũng là vũ khí phòng ngự, là nguồn lực trong tay Ngân hàng Nhân dân Trung Quốc (Ngân hàng Trung ương - PBOC). Ngày 15/1/2019, PBOC đã cắt giảm mức dự trữ bắt buộc 1% xuống mức 14,5%/năm đối với ngân hàng lớn, và 12,5%/năm đối với các ngân hàng nhỏ hơn trong bối cảnh nền kinh tế suy yếu khá nhanh¹⁰. Về lý thuyết, mức tỷ lệ dự trữ bắt buộc này vẫn rất cao và nó có thể giảm về không phần trăm. Nghĩa là PBOC còn nhiều dư địa để kích thích nền kinh tế từ hướng này.

Nhìn chung, những nguồn lực mạnh mà Trung Quốc nắm trong tay chủ yếu là những nguồn lực mang tính phòng thủ bên trong, những nguồn lực mang tính phản công bên ngoài lại rất

⁷ Bloomberg News. China cut its U.S. Treasuries holdings to the lowest level since 2017 in March amid the trade dispute between the world's two biggest economies.

⁸ Bloomberg.com. Bản tin tài chính.

⁹ Bloomberg News. Trump's jab on china rate cuts misses fiscal firepower to come.

¹⁰ Reuter. China cuts banks' reserve ratios by 1% as economy slows.

hạn chế và khá nguy hiểm cho chính mình. Trong khi đó, tình thế giảm sút tăng trưởng và đối mặt với nhiều vấn đề bên trong lại có dấu hiệu ngày càng nguy hiểm. Kéo dài cuộc chiến thương mại với Mỹ sẽ đem lại những thiệt hại rất lớn đối với Trung Quốc. Trái lại, dù có thiệt hại nhưng mức thiệt hại thấp hơn trong khi lại đang ở thế trên cơ, Mỹ có đủ sức trong cuộc chiến này. Điều duy nhất có thể khiến chính quyền Trump nhẹ tay phần nào chính là áp lực chính trị khi năm bầu cử 2020 đang đến gần.

Nói cách khác, Trung Quốc nhiều khả năng sẽ là người phải nhượng bộ nhiều hơn thì cuộc chiến này mới dừng lại. Mức nhượng bộ là bao nhiêu sẽ tùy thuộc vào việc đánh giá những thiệt hại và hậu quả từ những đụng độ lần này trong thời gian tới.

3. Tác động đối với kinh tế toàn cầu

Tăng trưởng kinh tế toàn cầu sẽ bị ảnh hưởng do những xáo trộn và bất ổn của dòng thương mại thế giới. Mặt khác, sự leo thang nguy hiểm trong xung đột lần này khiến lòng tin nhà đầu tư thêm bất an khi vẫn đang chịu đựng sự bất an từ tiến trình Brexit, bất ổn địa chính trị ở Trung Đông có dấu hiệu tăng lên, sẽ khiến giảm lượng vốn đầu tư trên toàn cầu, dẫn đến sụt giảm tăng trưởng và việc làm.

Tăng trưởng của Trung Quốc bị ảnh hưởng thì những quốc gia nào là nguồn cung nguyên liệu cho Trung Quốc sẽ là người thua thiệt, như Brazil, Nam Phi, Australia... Mặt khác, nhiều nền kinh tế châu Á nơi phân bố của các chuỗi sản xuất toàn cầu liên quan đến Trung Quốc cũng sẽ chịu thiệt hại. Mức thiệt hại sẽ tùy vào mật độ phân bố của các chuỗi sản xuất này¹¹.

Trái lại, những quốc gia là đối thủ cạnh tranh với Trung Quốc (trong đó có Việt Nam) trên thị trường Mỹ sẽ là những người được hưởng lợi do

hàng hóa có thêm sức cạnh tranh hơn so với hàng Trung Quốc.

Về tổng thể, tăng trưởng của hai nền kinh tế lớn nhất bị giảm sút sẽ khiến tăng trưởng kinh tế toàn cầu giảm sút vì hai nền kinh tế này chiếm 40% GDP toàn cầu. Theo một tính toán của Oxford Economics thì việc hai bên đánh thuế vào nhau như hiện nay sẽ khiến tăng trưởng hàng năm của Trung Quốc có thể mất 0,8% trong khi Mỹ mất 0,3%¹², trong khi dự báo tăng trưởng toàn cầu trong năm 2019 đã bị cắt giảm từ mức 3,5% xuống còn 3,3% (IMF)¹³.

Nhìn chung mức độ tác động đối với kinh tế toàn cầu như vậy không phải là quá lớn và không đáng lo ngại nhiều. Hơn nữa, những tác động này chủ yếu mang tính ngắn hạn vì về cơ bản chỉ là sự xáo trộn và thay đổi dòng thương mại gây ra mà thôi. Trong khi đó, triển vọng kinh tế Mỹ vẫn tốt và vững chắc; kinh tế châu Âu cũng ổn định hơn so với thời kỳ trước cho dù tiến trình Brexit vẫn khó khăn; các nền kinh tế châu Á vẫn khá ổn định. Nói cách khác, sự xung đột này không có khả năng đẩy kinh tế toàn cầu vào suy thoái.

Điều đáng lo ngại nhất là những diễn biến xấu ở Trung Quốc có đến mức gây bất ổn lớn cho kinh tế toàn cầu hay không? Câu trả lời là ít khả năng vì Chính phủ Trung Quốc vẫn còn nhiều vũ khí trong tay và dư địa để kiểm soát tình hình, chẳng hạn, dự trữ ngoại hối vẫn lớn, nợ chính phủ không cao có thể cho phép chi tiêu tài khóa tăng kích thích kinh tế, dự trữ bắt buộc cao có thể hạ để kích thích tín dụng. Nghĩa là trong ngắn hạn tác động tiêu cực lớn từ Trung Quốc đối với kinh tế toàn cầu là chưa có.

4. Tác động và hàm ý đối với Việt Nam

Về dòng vốn FDI

Dòng vốn từ Trung Quốc “tránh bão” sẽ tìm đến nơi khác trong đó có Việt Nam. Loại thứ nhất

¹¹ An Huy. *Chiến tranh thương mại Mỹ - Trung đang đe dọa kinh tế toàn cầu như thế nào?*

¹² New York Times. *US - China trade war.*

¹³ Reuters. *IMF's Lagarde says US-China trade war could be risk for world economic outlook.*

là dòng FDI không phải của Trung Quốc, và Việt Nam được hưởng lợi từ dòng vốn này. Dòng FDI thứ hai là của Trung Quốc, dòng đầu tư này có đem lại ích lợi hay không còn tùy thuộc vào loại đầu tư vào lĩnh vực nào, sử dụng công nghệ gì, có sử dụng lao động trong nước hay sử dụng lao động của Trung Quốc.

Hiện tượng chuyển sang Việt Nam “tránh bão” ở Trung Quốc của dòng FDI đã giải thích tại sao trong 4 tháng đầu năm 2019 dòng vốn này vào Việt Nam tăng mạnh tới 81% so với cùng kỳ năm 2018. Đặc biệt, dòng vốn FDI của Trung Quốc cũng tăng rất mạnh. Chỉ vài năm trước, Trung Quốc nằm ngoài nhóm 10 quốc gia và vùng lãnh thổ đầu tư vào Việt Nam, nhưng chỉ trong bốn tháng đầu năm 2019, nguồn vốn FDI của Trung Quốc đã trở thành nước dẫn đầu với 1,314 tỷ USD vượt xa nước thứ hai là Singapore với số vốn gần 700 trăm triệu USD¹⁴.

Vấn đề đối với Việt Nam hiện nay là không nhất thiết phải tìm cách thu hút FDI nữa, mà tập trung sàng lọc những loại FDI có lợi và không có lợi để có chính sách hợp lý hơn trong việc tiếp nhận FDI. Cần có sự sàng lọc kỹ lưỡng các dự án FDI của Trung Quốc nhằm tránh thành tiếp nhận công nghệ lạc hậu, nơi tiêu thụ hàng thừa, bãi rác, di cư lao động của Trung Quốc.

Hiện tượng nước mắm Việt Nam ở Mỹ nhưng bị phát hiện không có nguồn gốc Việt Nam; hay thực phẩm Chinsu bán ở Nhật bị cấm do có chất cấm nhưng Masan lại cho biết không hề xuất sang thị trường Nhật Bản; là những ví dụ cho thấy một nguy cơ khác đó là có thể có những dự án đầu tư đang cạnh tranh và gây hại trực tiếp cho sản xuất trong nước và xuất khẩu của Việt Nam. Cần có những chính sách đặc biệt nhằm ngăn chặn loại đầu tư đội lốt hàng Việt này từ Trung Quốc.

Về thương mại

Như trên đề cập, Việt Nam có thể được hưởng lợi từ việc có thêm cơ hội bán hàng sang Mỹ. Tuy nhiên, những thiệt hại dường như lớn hơn nhiều và trực diện hơn, trong khi việc hưởng lợi từ cơ hội bán hàng sang Mỹ thì còn tùy thuộc vào khả năng cạnh tranh với nhiều đối thủ khác nữa.

Thứ nhất, cuộc chiến thương mại với Mỹ khiến sự giảm tốc của kinh tế Trung Quốc gần đây càng trở nên nặng nề. Cầu từ thị trường Trung Quốc đối với hàng xuất khẩu của Việt Nam đã có dấu hiệu giảm khá rõ. Quý 1/2019, xuất khẩu tôm, cá tra Việt Nam sang Trung Quốc đều giảm (tôm giảm 15%, cá tra giảm gần 2%) khiến tổng giá trị xuất khẩu thủy sản sang thị trường này giảm 5% so với cùng kỳ năm ngoái, đạt 239 triệu USD. Tỷ trọng của thị trường Trung Quốc trong tổng xuất khẩu thủy sản Việt Nam do đó đã giảm rõ rệt từ 15% năm 2017 xuống còn 14% năm 2018 và tiếp tục xuống 12% trong Quý 1/2019¹⁵.

Thứ hai, như đề cập ở trên việc phá giá đồng NDT được xem là một vũ khí được Trung Quốc sử dụng trong cuộc chiến thương mại với Mỹ. Hành động này sẽ gây thêm thiệt hại không nhỏ cho sức cạnh tranh hàng xuất khẩu của Việt Nam. Trong vòng một tháng qua tính tới ngày 17/5/2019 đồng NDT đã mất giá 3,4%. Mức mất giá trong khoảng thời gian như vậy là khá lớn sẽ khiến hàng xuất khẩu Việt Nam đắt lên. Cầu đang suy yếu trong khi giá lại đắt lên sẽ làm suy giảm sức xuất khẩu của hàng Việt Nam. Chẳng hạn, theo Hiệp hội chế biến và xuất khẩu thủy sản Việt Nam (VASEP) thì các nhà nhập khẩu Trung Quốc đang có xu hướng lựa chọn tôm Ấn Độ giá rẻ thay vì tôm Việt Nam trong thời gian gần đây, khiến cho xuất khẩu tôm Việt Nam bị sụt giảm liên tục từ năm

¹⁴ Báo Thừa Thiên – Huế. *Toàn cảnh bức tranh kinh tế Việt Nam tháng 4/2019 qua các con số*.

¹⁵ VNEconomy. *VASEP: Đồng NDT mất giá, xuất khẩu thủy sản sang Trung Quốc gặp khó*.

ngoài đến nay, và khuynh hướng này sẽ còn tiếp tục trong năm 2019¹⁶.

Trung Quốc đã trở thành đối tác thương mại lớn nhất của Việt Nam với cơ cấu hàng hóa khá tương đồng trong khi Trung Quốc lại là người đi trước. Sự thay đổi trong tỷ giá như vậy chắc chắn sẽ tác động tiêu cực không nhỏ đến vị thế thương mại của Việt Nam với Trung Quốc và sức cạnh tranh của hàng Việt Nam với hàng của Trung Quốc ở nước thứ ba. Chính sách tỷ giá của Việt Nam cần phải đặt mức gia trọng lớn hơn vào đồng NDT trong rõ tính tỷ giá của mình. Về phương diện này, Ngân hàng Nhà nước Việt Nam đang làm khá tốt. Tỷ giá VND đã được Ngân hàng Nhà nước Việt Nam điều chỉnh tăng gần 0,8% (từ mức 23.150 lên mức 23.330 VND/1US\$ giá mua vào trong khu vực ngân hàng)¹⁷ trong cùng khoảng thời gian điều chỉnh NDT nói trên. Điều này sẽ giúp giảm thiểu tác động tiêu cực từ hiệu ứng giảm giá NDT đối với xuất khẩu của Việt Nam.

Thứ ba, xuất khẩu của Trung Quốc gặp khó đồng nghĩa với việc Trung Quốc sẽ dư thừa công suất và hàng hóa. Những dư thừa đó rất có thể sẽ

tìm đường sang Việt Nam. Đáng lo ngại hơn, sự dư thừa này lại được 'hỗ trợ' từ sự mất giá của đồng NDT lớn hơn nhiều so với đồng VND lại càng khiến dòng hàng hóa này tràn sang thuận lợi. Kết quả, thâm hụt thương mại với Trung Quốc sẽ trầm trọng hơn, và nền sản xuất trong nước sẽ bị ảnh hưởng.

Kết luận

i) Cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung không chỉ là vì lợi ích thương mại mà còn là vấn đề an ninh quốc gia đối với Mỹ và là cuộc đua giành vị thế toàn cầu. Do đó, xung đột này sẽ còn phức tạp, lan rộng và kéo dài.

ii) Kinh tế thế giới sẽ bị ảnh hưởng tiêu cực nhưng mức ảnh hưởng không lớn và không kéo dài.

iii) Cuộc chiến sẽ chỉ dừng lại khi Trung Quốc chấp nhận nhượng bộ.

iv) Việt Nam chịu nhiều thiệt hại hơn là được hưởng những lợi ích từ cuộc chiến này. Cần có những lưu ý chính sách nhằm giảm thiểu những thiệt hại này♦

Tài liệu tham khảo:

1. Brown P. and Horowitz J. (2018): *Trump announces tariffs on \$50 billion worth of Chinese goods*. <http://www.money.cnn.com/2018/06/14/news/economy/trump-china-tariffs/index.html>.
2. Wite House. *Executive Order on Securing the Information and Communications Technology and Services Supply Chain*. <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/executive-order-securing-information-communications-technology-services-supply-chain/>
3. <http://www.money.cnn.com/2018/06/25/investing/chinese-investment-in-us-restrictions/index.html>.
4. Griffiths J. *With a stroke of his pen, Trump worsens Europe's Huawei dilemma*. <https://edition.cnn.com/2019/05/16/politics/huawei-europe-trump-intl/index.html>.

¹⁶ Xem 15.

¹⁷ Trang điện tử thông tin tỷ giá ngoại tệ. <https://www.tygiadola.com/TyGia?date=19-05-2019>

5. Tumerkan A. *Trouble Brewing In China's Credit Markets As More Bond Defaults Come*. <https://www.seekingalpha.com/article/4243306-trouble-brewing-chinas-credit-markets-bond-defaults-come>
6. Pham S. *Google may just have killed Huawei's bid to become the world's top smartphone brand*. <https://www.edition.cnn.com/2019/05/20/tech/huawei-google-android/index.html>
7. Bloomberg News: *China cut its U.S. Treasuries holdings to the lowest level since 2017 in March amid the trade dispute between the world's two biggest economies*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-05-15/china-s-u-s-treasury-holdings-post-first-decline-since-november?srnd=premium-asia>
8. <https://www.bloomberg.com/quote/USDCNY:CUR>
9. Bloomberg News. *Trump's jab on china rate cuts misses fiscal firepower to come*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-05-15/trump-s-jab-on-china-rate-cuts-misses-fiscal-firepower-to-come?srnd=premium-asia>
10. Reuters (2019): *China cuts banks' reserve ratios by 1% as economy slows*. <https://www.cnbc.com/2019/01/04/china-cuts-banks-reserve-ratios-by-100-bps-as-economy-slows-.html>
11. An Huy (2019): *Chiến tranh thương mại Mỹ - Trung đang đe dọa kinh tế toàn cầu như thế nào?* <http://vneconomy.vn/chien-tranh-thuong-mai-my-trung-dang-de-doa-kinh-te-toan-cau-nhu-the-nao-20190516101134023.htm>
12. New York Times. *US - China trade war*. <https://www.nytimes.com/2019/05/15/business/us-china-trade-war-economy.html>
13. Reuters. *IMF's Lagarde says US-China trade war could be risk for world economic outlook*. <https://www.economictimes.indiatimes.com/markets/stocks/news/imfs-lagarde-says-us-china-trade-war-could-be-risk-for-world-economic-outlook/articleshow/69384761.cms>
14. Báo Thừa Thiên – Huế. *Toàn cảnh bức tranh kinh tế Việt Nam tháng 4/2019 qua các con số*. <http://www.baothuathienhue.vn/toan-canb-buc-tranh-kinh-te-viet-nam-thang-4-2019-qua-cac-con-so-a71623.html>
15. VNEconomy. *VASEP: Đồng NDT mất giá, xuất khẩu thủy sản sang Trung Quốc gặp khó*. <http://www.vneconomy.vn/vasep-dong-ndt-mat-gia-xuat-khau-thuy-san-sang-trung-quoc-gap-kho-2019051616023673.htm>
16. <https://www.tygiadola.com/TyGia?date=19-05-2019>

Thông tin tác giả:

TH.S. BÙI NGỌC SƠN

Email:

Viện Kinh tế và Chính trị Thế giới
Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam
bnsoniwep@yahoo.com